

VYUŽITIE ROYOVEJ ADAPTAČNÉHO MODELU V KLINICKEJ PRAXI

USE OF ROY'S ADAPTATION MODEL IN CLINICAL PRACTICE

Olga Kabátová¹, Andrea Botíková¹, Alena Dziacka¹

Abstrakt

Východiská: Konceptné modely poskytujú ošetrovateľstvu teoretickú základňu, autonómiu a jedinečnosť v rámci vedného odboru. Royovej adaptačný model sa javí ako jeden z vhodných konceptných rámcov uplatniteľných v mnohých oblastiach ošetrovateľskej praxe, výskumu a vzdelávania.

Ciel: Cieľom štúdie je zmapovať využitie Royovej adaptačného modelu v súčasnom ošetrovateľstve.

Metódy: Prehľadová práca – obsahová analýza zahraničných štúdií publikovaných v rámci vedeckých databáz SCOPUS a PubMed.

Výsledky a diskusia: Do štúdie bolo zahrnutých 10 relevantných vedeckých prác publikovaných v rokoch 2013–2019. Práce prezentujú vhodnosť a efektívnosť aplikácie Royovej modelu v oblasti ošetrovateľstva vo vnútorných odboroch (kardiológia, onkológia, neurológia, pneumológia, diabetológia), psychiatrickom ošetrovateľstve a vojnovnej medicíne.

Záver: Royovej adaptačný model je flexibilným a široko uplatniteľným rámcem, ktorý má potenciál pozitívne ovplyvniť starostlivosť o pacienta a prispieť k autonómií ošetrovateľskej praxe. Analýza jednotlivých štúdií priniesla pohľad na jeho využitie v rámci starostlivosti o chronicky i akútne chorých pacientov. V našich podmienkach odporúčame vykonať štúdie, ktoré budú zamerané na jeho aplikáciu do ošetrovateľskej praxe s využitím metódy ošetrovateľského procesu a ošetrovateľských diagnóz.

Kľúčové slová

ošetrovateľstvo, adaptácia, konceptné modely, Callista Roy, Royovej adaptačný model

¹ Katedra ošetrovateľstva, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Trnavská univerzita

Abstract

Introduction: Conceptual models provide nursing with a theoretical basis, autonomy and uniqueness within the discipline. Roy's adaptive model appears to be one of the appropriate conceptual frameworks applicable to many areas of nursing practice, research, and education.

Aim: The aim of this study is to map the application of Roy's adaptation model in contemporary nursing.

Methods: Review paper - content analysis of international studies published in the scientific databases SCOPUS and PubMed.

Results and Discussion: 10 relevant scientific papers published between 2013 and 2019 were included in the study. The papers present the appropriateness and effectiveness of the application of Roy's model in nursing in internal medicine (cardiology, oncology, neurology, pneumology, diabetology), psychiatric nursing and war medicine.

Conclusions: Roy's adaptive model is a flexible and widely applicable framework that has the potential to positively impact patient care and contribute to autonomy in nursing practice. Analysis of individual studies provided insights into its use within the care of chronically and acutely ill patients. In our setting, we recommend that studies be conducted that focus on its application to nursing practice using the nursing process method and nursing diagnoses.

Keywords

Nursing, adaptation, conceptual models, Callista Roy, Roy's adaptation model

ÚVOD

Koncepčné modely ošetrovateľstva umožňujú riešiť jednotlivé časti metaparadigmy ošetrovateľstva rozličným spôsobom a z rôzneho pohľadu. Pre sestru sú dôležité, pretože jej ponúkajú filozofické a pragmatické zameranie na službu, ktorú môžu poskytovať iba sestry, ktorá ponúka dimenziu celkovej starostlivosti a ktorá sa líši od starostlivosti poskytovanej ktorýmkoľvek iným zdravotníckym pracovníkom (Farkašová et al., 2005).

Royovej adaptačný model (RAM) sa v kategórii ošetrovateľských modelov radí medzi modely systémové. Základy tohto modelu položila autorka v rokoch 1964–1966 a v roku 1970 ho prostredníctvom časopisu *Nursing Outlook* po prvý krát publikovala (Pavlíková, 2006; Tomey a Alligood, 2007). Ústrednou koncepciou modelu je osoba, ktorú autorka definuje ako bio-psycho-sociálnu bytosť trvalo vystavenú vplyvom meniaceho sa prostredia (Kubicová, 2006). Spomínané prostredie, autorka popisuje ako súbor

vnútorných a vonkajších faktorov, ovplyvňujúci vývoj a správanie jedinca a tým jeho adaptačnú schopnosť (Machová, 2011). Zdravie je v modeli považované za výsledok úspešnej adaptácie človeka (Kubicová, 2006). Základnými termínmi modelu, s ktorými autorka pracuje, sú adaptácia, stimuly, adaptačné niveau a adaptačný systém jedinca. Samotnú adaptáciu definuje ako „proces a výsledok, ktorým si myslíaci a cítiaci jednotlivci alebo skupina úmyselne uvedomuje a vytvára/kreuje samého seba a zjednocuje samého seba s prostredím“ (Roy a Andrews, 1999, s. 30). Jedná sa teda o proces neustáleho prispôsobovania tzv. stimulom, ktoré sú charakterizované ako všetky vplyvy prichádzajúce z prostredia a ovplyvňujúce človeka. Každý jedinec má potom veľmi špecificky nastavenú adaptačnú úroveň, nazývanú ako adaptačné niveau. Táto individuálna adaptačná úroveň následne stanovuje, do akej miery je jedinec schopný efektívne reagovať na pôsobiace stimuly. Od toho sa odvíja reakcia jedinca na vplyvy prostredia. Ak sú stimuly primerané adaptačnej úrovni jedinca, je jeho reakcia efektívna, teda adaptívna. Pokiaľ sila stimulu prekročí adaptačnú úroveň, dôjde k rozvoju nežiaduceho správania a tým k neefektívnej adaptácii. Adaptačný systém jedinca autorka delí na dva subsystemy. Tzv. primárny (kontrolný) subsystem zahŕňa všetky zdedené aj naučené mechanizmy, ktorými jedinec zvláda a prekonáva jednotlivé životné situácie. Sekundárny subsystem, nazývaný ako efektorový, sa uplatňuje po prvotnom spracovaní stimulov prostredníctvom primárneho subsystemu a prevádza reakcie jedinca do štyroch adaptačných oblastí, tzv. módov. Týmto módmi sú fyziologická oblasť, sebapoňatie, rolová funkcia a vzájomná závislosť (Pavlíková, 2006; Kubicová, 2006; Roy, 2008). Fyziologický modus sa vzťahuje na jednotlivca, reprezentuje fyzické zdravie, súvisí s fyzickými a fyziologickými odpoveďami na stimuly vyplývajúce z choroby alebo zmien v klinickom stave. Modus sebakoncepcie reprezentuje emocionálne zdravie, ktoré je predovšetkým založené na psychologických a spirituálnych dimenziách osobnosti. Modus rolovej funkcie reprezentuje roly, ktoré človek zohráva v spoločnosti, v istých sociálnych súvislostiach. Modus vzájomnej závislosti opisuje interakciu ľudí v spoločnosti a najmä reprezentuje kvalitu vzťahov (Sováriová Soósová, 2011; Roy a Andrews, 1999). V modeli je zjavné výrazné holistické poňatie jedinca, ktoré hovorí o tom, že zmena v jednej oblasti adaptácie priamo ovplyvňuje všetky ostatné, preto je považovaný za vhodný pre komplexné posúdenie stavu chorého (Badr Naga a Al-Khasib, 2014).

Royovej adaptačný model je v zahraničných výskumných štúdiách jedným z úspešne využívaných koncepčných rámcov uplatniteľných na poli ošetrovateľskej praxe i výskumu (Sováriová Soósová, 2011; Fawcett, 2009).

CIEĽ PRÁCE

Cieľom tohto príspevku je zmapovať využitie Royovej adaptačného modelu v súčasnej ošetrovateľskej praxi.

METODIKA

Práca bola spracovaná metódou prehľadovej štúdie. K zberu dát bola využitá obsahová analýza štúdií, publikovaných v rámci vedeckých databáz SCOPUS a PubMed. Vyhľadávanie prebiehalo prostredníctvom kľúčových slov: adaptation, Callista Roy, adaptation model, nursing. Nájdené publikácie museli spĺňať nasledujúce kritériá: dátum publikovania od roku 2010, plná verzia publikovaného článku, anglický jazyk. V prvej fáze vyhľadávania bolo nájdených 682 štúdií. Následne bol počet redukovaný a vyradené boli štúdie, ktoré nespĺňali nami určené kritériá, duplicitné štúdie a tiež tie, ktoré sa danej problematike venovali iba okrajovo. Konečný počet štúdií klesol na 28, z ktorých sme do výberového súboru zaradili celkovo 10 relevantných. Vyhľadávanie prebiehalo v časovom horizonte od 2. mája 2023 do 8. júna 2023.

VÝSLEDKY

Tab. 1 Využitie Royovej modelu v ošetrovateľskej praxi

č.	Autor	Rok	Názov článku	Krajina
1	Akyil, R.C., Erguney, S	2013	Roy's adaptation model-guided education for adaptation to chronic obstructive pulmonary disease	Turecko
2	Ordin, Y.S. et al.	2013	Investigation of adaptation after liver transplantation using Roy's Adaptation Model	Turecko
3	Afrasiabifar, A., Karimi, Z., Hassani, P	2013	Roy's Adaptation Model-Based patient education for promoting the adaptation of hemodialysis patients	Irán
4	Ursavas, F. E. et al.	2014	Nursing Approach Based on Roy Adaptation Model in a Patient Undergoing Breast Conserving Surgery for Breast Cancer	Turecko
5	Alimohammadi, N. et al.	2015	Effect of a care plan based on Roy adaptation model biological dimension on stroke patients' physiologic adaptation level	Irán
6	Borzou, S.R. et al.	2015	Effects of roy's adaptation model in nursing practice on the quality of life in patients with type II diabetes	Irán
7	Rosińczuk, J. et al.	2015	The Application of Callista Roy Adaptation Model in the Care of Patients with Multiple Sclerosis – Case Report	Poľsko

8	Farsi, Z., Azarmi, S.	2016	Effect of Roy's Adaptation Model-Guided Education on Coping Strategies of the Veterans with Lower Extremities Amputation: A Double-Blind Randomized Controlled Clinical Trial	Irán
9	Jennings, K. M.	2017	The Roy Adaptation Model: A Theoretical Framework for Nurses Providing Care to Individuals with Anorexia Nervosa	Illinois, USA
10	Mansouri, A. et al.	2019	The effect of an educational program based on Roy's adaptation model on the quality of life of patients suffering from heart failure: A clinical trial study	Irán

V tabuľke 1 je uvedený sumár štúdií zaoberajúcich sa problematikou využitia Royovej adaptačného modelu v ošetrovateľskej praxi publikovaných v rokoch 2013–2019. Štúdie pochádzajú z krajín Irán, Turecko, USA a Poľsko a prezentujú vhodnosť a efektívnosť aplikácie tohto modelu v mnohých odboroch ošetrovateľstva, predovšetkým v ošetrovatelstve vo vnútorných odboroch, psychiatrickom ošetrovatelstve a vojnovnej medicíne.

DISKUSIA

Royovej adaptačný model (RAM) je úspešne aplikovaný vo výskumných štúdiách v širokej populácii jednotlivcov zdravých či jednotlivcov s rôznymi aktuálnymi alebo potenciálnymi zdravotnými problémami. Jeho široká využiteľnosť podporuje rozvoj ošetrovateľskej praxe založenej na dôkazoch a celkovo prispieva k rozšíreniu teoretickej bázy ošetrovateľstva ako vednej disciplíny. S jeho implementáciou vo výskume alebo v praxi je možné sa bežne stretnúť najmä v západných krajinách Európy, na americkom, ázijskom či austrálskom kontinente (Sováriová Sošová, 2011).

V našej prehľadovej štúdií boli nájdené štúdie uplatnenia Royovej adaptačného modelu prevažne v oblasti ošetrovateľstva vo vnútorných odboroch (kardiológia, onkológia, neurológia, pneumológia, diabetológia), ale tiež v oblasti psychiatrického ošetrovateľstva, či vojnovnej medicíny. Prvá štúdia autorov Akyil a Erguney (2013) sa venovala vzdelávaniu pacientov s chronickou obštrukčnou chorobou pľúc s využitím Royovej modelu a jeho vplyvu na ich fyzickú a psychosociálnu adaptáciu. Výsledky štúdie naznačujú, že vzdelávanie s využitím Royovej adaptačného modelu zvyšuje adaptáciu na chorobu a to predovšetkým v oblasti fyziologickej, sebaopäťovania a rolovej funkcie. Štúdia publikovaná autormi Ordin, Karayurt a Wellard (2013) skúmala adaptáciu pacientov s transplantáciou pečene. Bolo preukázané, že transplantovaní pacienti potrebujú informácie a podporu o neúčinnom správaní vo všetkých režimoch Royovej modelu. V závere autori odporúčajú využívať tento model, ako vhodný prostriedok pri poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti pacientom s transplantovanou pečeňou. Štúdia Afrasiabifar, Karimi a Hassani (2013) skúma vplyv vzdelávania založeného na Royovej

adaptačnom modeli na adaptáciu hemodialyzovaných pacientov, ktorí sa okrem fyzickej a psychosociálnej adaptácie na chronické ochorenie obličiek musia prispôbiť aj plánu dialyzačnej liečby. Autori štúdie zistili, že vzdelávanie pacientov založené na RAM zlepšilo ich adaptáciu v oblasti fyziologickej a sebaopäťovania a odporúčajú sestram využívať tento model v dialyzačných strediskách. Ďalšia štúdia autorov Ursavaş, Karayurt a İşeri (2014) bola zameraná na pacientky s karcinómom prsníka. Štúdia popisuje využitie RAM v starostlivosti o pacientku, ktorej bola diagnostikovaná rakovina prsníka a podstúpila operáciu zachovávajúcu prsník. Na základe svojich zistení autori uvádzajú, že rozvoj sesterských intervencií špecifických pre jednotlivca prinesie pozitívne výsledky v adaptácii pacientov a tí sa tak prispôbia novému životu a zlepši sa im jeho celková kvalita. Alimohammadi et al. (2015) skúmali vplyv plánu starostlivosti založeného na biologickej dimenzii RAM na úroveň fyziologickej adaptácie pacientov s mozgovou príhodou. Štúdia opäť priniesla pozitívne výsledky v zmysle zlepšenia adaptácie. Ďalšia štúdia sa zaoberala využitím Royovej modelu v starostlivosti o pacientov so sklerózou multiplex. Model ošetrovateľskej starostlivosti založený na teórii Callisty Royovej sa tu ukázal ako veľmi užitočný v procese starostlivosti o pacienta, keďže zaručoval uspokojovanie jeho potrieb z hľadiska bio-psycho-sociálneho aspektu, ale tiež dával možnosť získať zručnosti na zvládanie problémov vyplývajúcich z choroby. Ošetrovateľský proces založený na teórii Callisty Royovej vyžaduje od sestry individuálny a holistický prístup k pacientovi a jeho problémom. Modelová štruktúra umožňuje komplexné poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti a zabezpečuje nepretržitý kontakt s pacientom (Rozinczuk et al., 2015).

Využitie RAM sa preukázalo ako opodstatnené i v oblasti zlepšenia kvality života pacientov. Borzou et al. (2015) publikovali štúdiu, ktorej cieľom bolo zhodnotiť účinky využitia RAM na kvalitu života pacientov s ochorením diabetes mellitus II. typu. Podľa ich výsledkov má využitie RAM pozitívne účinky na niektoré dimenzie kvality života u pacientov s diabetom II. typu a to doménu: kontrola diabetu, energia a mobilita, a sociálna podpora. Mansouri et al. (2019) skúmali vplyv edukačného programu založeného na RAM na kvalitu života pacientov so srdcovým zlyhaním. Intervenovaní pacienti vykazovali štatisticky signifikantne zlepšené skóre vo všetkých štyroch adaptačných módoch a preto ho autori odporúčajú využívať ako štandard na zlepšenie adaptácie a kvality života pacientov.

V rámci psychiatrického ošetrovateľstva sme vyhládali štúdiu autora Jennings (2017) zaoberajúcu sa pacientmi s mentálnou anorexiou. Štúdia preukázala, že je zrejme, že RAM funguje ako teoretický rámec pri vytváraní vedomostí a výskumu súvisiaceho s mentálnou anorexiou. Využitie RAM ako teoretického rámca môže pomôcť vysvetliť heterogenitu medzi jednotlivcami s mentálnou anorexiou a uľahčiť vývoj nových liečebných zásahov, ktoré sú viac individualizované a zamerané na pacienta v porovnaní s univerzálnymi (Jennings, 2017).

Oblasť vojnovnej medicíny bola zastúpená štúdiou Farsi a Azarmi (2016), ktorej cieľom bolo preskúmať vplyv vzdelávania riadeného adaptačným modelom na stratégie zvládania veteránov s amputáciou dolných končatín. Zistenia tohto výskumu ukázali, že vzdelávanie vedené RAM zlepšilo väčšinu stratégií zvládania u veteránov s amputáciou dolných končatín.

Uplatnenie Royovej adaptačného modelu v ošetrovateľskej praxi je širokospektrálne. Potvrzuje to i prehľadová štúdia autorov Kaas a Tóthová (2015), ktorí jeho uplatnenie popisujú okrem nami zmienených oblastiach i v oblasti seniorskej populácie, starostlivosti o ženu a dieťa, v chirurgickom ošetrovatelstve, intenzívnej starostlivosti, prevencii, či v ošetrovateľskom výskume a vzdelávaní.

ZÁVER

Adaptačný model Calisty Royovej je možné aplikovať vo všetkých situáciách, pri ktorých dochádza k vzájomnej interakcii medzi osobou a prostredím, pretože práve tieto dve metaparadigmatické koncepcie sú tu chápané ako ústredné a najdôležitejšie (Kass, Tóthová, 2015). Aplikácia modelu v našich podmienkach by mohla prispieť ku kultúrnej citlivejším a špecifickým poznatkom napríklad o behaviorálnych odpovediach jednotlivcov či komunit v rámci štyroch adaptačných módoch, o vplyve vybraných podnetov a kopingových mechanizmov na adaptáciu a pod., pri výbere a testovaní intervencií, a tak prispieť k podpore praxe založenej na dôkazoch ako aj k rozšíreniu teoretickej bázy ošetrovatelstva ako vednej disciplíny v našom sociálnokultúrnom prostredí (Sováriová Soósová, 2011).

RAM je podložený mnohými teoretickými konceptami a predpokladmi. Na základe našej prehľadovej štúdie je možné konštatovať, že model Calisty Royovej je flexibilným a široko uplatniteľným rámcom a niet pochyb o tom, že má potenciál pozitívne ovplyvniť starostlivosť o pacienta a prispieť k autonómii ošetrovateľskej praxe. Analýza jednotlivých štúdií priniesla pohľad na jeho využitie v rámci starostlivosti o chronicky i akútne chorých pacientov. Jeho výraznou výhodou je nesporne ponímanie pacienta ako holistickej bytosti, podpora pacientovho zapájania do starostlivosti, dôraz na podporu zdravia a tiež to, že ho možno využiť bez ohľadu na vek, pohlavie či národnosť. Za mierne negatívum modelu možno považovať, vzhľadom na jeho komplexnosť, časovú náročnosť jeho využitia v praxi. Napriek tomu odporúčame vykonať štúdie, ktoré budú zamerané na jeho aplikáciu do bežnej praxe s využitím metódy ošetrovateľského procesu a ošetrovateľských diagnóz.

Literatura

AFRASIABIFAR, A., KARIMI, Z. and HASSANI, P. Roy's Adaptation Model-Based Patient Education for Promoting the Adaptation of Hemodialysis Patients. *Iran Red Crescent Medical Journal*. 2013, vol. 15, no. 7, p. 566–572. ISSN 2074-1812.

AKYIL, R. C. and ERGÜNEY, S. Roy's adaptation model-guided education for adaptation to chronic obstructive pulmonary disease. *Journal of Advancet Nursing*. 2013, vol. 69, no. 5, p. 1063–75. ISSN 1365-2648.

ALIMOHAMMADI, N. et al. Effect of a care plan based on Roy adaptation model biological dimension on stroke patients' physiologic adaptation level. *Iran Journal of Nursing Midwifery Research*. 2015, vol. 20, no. 2, p. 275–281. ISSN 2228-5504.

BADR NAGA, B. S. H. and AL-KHASIB, E. A. Roy Adaptation Model: Application of Theoretical Framework. *MiddleEast Journal of Family Medicine*. 2014, vol. 12, no. 8, p. 48–51. ISSN 1839-0196.

BORZOU, S. R. et al. Effects of roy's adaptation model in nursing practice on the quality of life in patients with type II diabetes. *Journal of Nursing and Midwifery Sciences*. 2015, vol. 2, no. 4, p. 1–7. ISSN 2345-5764.

FARKAŠOVÁ, D. et al. *Ošetrovatelstvo – teória*. Martin: Osveta, 2005. ISBN 80-8063-182-4.

FARSI, Z. and AZARMI, S. Effect of Roy's Adaptation Model-Guided Education on Coping Strategies of the Veterans with Lower Extremities Amputation: A Double-Blind Randomized Controlled Clinical Trial. *International Journal of Community Based Nurs Midwifery*. 2016, vol. 4, no. 2, p. 127–136. ISSN 2322-2476.

FAWCETT, J. Using the Roy Adaptation Model to Guide Research and/or Practice: Construction of Conceptual-Theoretical-Empirical Systems of Knowledge. *Aquichan*. 2009, vol. 9, no. 9, p. 297–306. ISSN 2027-5374.

JENNINGS, K. M. The Roy Adaptation Model: A Theoretical Framework for Nurses Providing Care to Individuals with Anorexia Nervosa. *Advances in Nursing Science*. 2017, vol. 40, no. 4, p. 370–383. ISSN 1550-5014.

KAAS, J. and TÓTHOVÁ, V. Možnosti využiti adaptačního modelu Calisty Royové v současném ošetrovatelství. *Ošetrovatelstvo – teória – výskum – vzdelávanie*. 2015, roč. 5., č. 2, s. 43–49. ISSN 1338-6263.

KUBICOVÁ, L. Ošetrovatelský model Royové. In: FARKAŠOVÁ, D. *Ošetrovatelství - teorie*. 1. české vyd. Martin: Osveta, 2006, s. 114–119. ISBN 80-8063-227-8.

MACHOVÁ, A. Vybrané konceptuální modely a teorie ošetrovatelství. In: PLEVOVÁ, I. *Ošetrovatelství I*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 130–186. ISBN 978-80-247-3557-3.

MANSOURI, A. et al. The effect of an educational program based on Roy's adaptation model on the quality of life of patients suffering from heart failure: A clinical trial study. *Japan Journal of Nursing Science*. 2019, vol. 16, no. 4, p. 459–467. ISSN 1742-7932.

ORDIN, Y. S., KARAYURT, O. and WELLARD, S. Investigation of adaptation after liver transplantation using Roy's Adaptation Model. *Nursing and Health Sciences*. 2013, vol. 15, no. 1, p. 31–38. ISSN 1442-2018.

PAVLÍKOVÁ, S. *Modely ošetrovatelství v kostce*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1211-3.

ROY, C. *The Roy Adaptation Model*. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2008. ISBN 978-0-13-038497-3.

ROY, C. and ANDREWS, H. A. *The Roy adaptation model*. 2nd ed. Norwalk, CT: Appleton and Lange, 1999. ISBN 0-8385-8248-0.

ROZINCZUK, J. et al. The Application of Callista Roy Adaptation Model in the Care of Patients with Multiple Sclerosis – Case Report. *The Journal of Neurological and Neurosurgical Nursing*. 2015, vol. 4, no. 3, p. 121–129. ISSN 2299-0321.

SOVÁRIOVÁ SOÓSOVÁ, M. Royovej adaptačný model ako teoretické východisko v ošetrovateľskom výskume. *Profese online*. 2011, roč. 4, s. 17–21. ISSN 1803-4330.

TOMEY, A. M. and ALLIGOOD, M. R. *Nursing Theorists and Their Work*. 6th ed. St. Louis Missouri: Mosby, 2007. ISBN 978-0-323-03010-6.

URSAVAŞ, F. E., KARAYURT, O. and İŞERI, O. Nursing Approach Based on Roy Adaptation Model in a Patient Undergoing Breast Conserving Surgery for Breast Cancer. *Journal Breast Health*. 2014, vol. 10, no. 3, p. 134–140. ISSN 1306-0945.

Kontakt

PhDr. Olga Kabátová, PhD. MPH
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Trnavská univerzita
Katedra ošetrovatelstva
Univerzitné nám. 1, 917 43 Trnava, Slovenská republika
olga.kabatova@truni.sk